

ג. שלוש כתות ביחס למדרשי חז"ל

וממה שאתה צריך לדעת, שדברי חכמים עליהם השלום (=מדרשי חז"ל) - נחלקו בהם בני אדם לשלוש כתות.

הכת הראשונה והם רוב אשר נפגשתי עמהם ואשר ראיתי חיבוריהם ואשר שמעתי עליהם, מבינים אותם כפשטם ואינם מסבירים אותם כלל, ונעשו אצלם כל הנמנעות (=דברים שהם נגד השכל) מחוייבי המציאות, ולא עשו כן אלא מחמת סכלותם בחכמות וריחוקם מן המדעים, ואין בהם מן השלמות עד כדי שיתעוררו על כך מעצמם, ולא מצאו מעורר שיעוררם, ולכן חושבים הם שאין כוונת חכמים בכל מאמריהם המחוכמים אלא מה שהבינו הם מהם, ושהם כפשוטם. ואף על פי שיש בפשטי מקצת דבריהם מן הזרות עד כדי שאם תספרנו כפשטו להמון העם, כל שכן ליחידיהם, היו נדהמים בכך ואומרים: היאך אפשר שיהא בעולם אדם שמדמה דברים אלו וחושב שהם דברים נכונים, וכל שכן שימצאו חן בעיניו?

והכת הזו המסכנה - רחמנות על סכלותם, לפי שהם רוממו את החכמים לפי מחשבתם ואינם אלא משפילים אותם בתכלית השפלות ואינם מרגישים בכך. וחי ה' כי הכת הזו מאבדים הדר התורה ומחשיכים זהרה, ועושים תורת ה' בהפך המכוון בה, לפי שה' אמר על חכמת תורתו (דברים ד, ו): "אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן אֶת כָּל הַחֲקִים הָאֵלֶּה וְאָמְרוּ רַק עִם חָכְם וְנִבּוֹן הַגּוֹי הַגָּדוֹל הַזֶּה", והכת הזו דורשין מפשטי דברי חכמים דברים אשר אם ישמעו העמים יאמרו "רק עם סכל ונבל הגוי הקטן הזה". והרבה שעושים כן הדרשנין המבינים לעם מה שאינם מבינים הם עצמם, ומי יתן ושתקו כיון שאינם מבינים, "מי יִתֵּן הַחֵרֶשׁ תַּתְּרִישׁוּן וְתֵהִי לָכֶם לְחֻכְמָה" (איוב יג, ה). או היה להם לומר: "אין אנו יודעים מה רצו חכמים בדברים אלו ולא היאך פירושו". אלא חושבים שהבינו, ומעמידים את עצמם להבין לעם מה שהבינו הם עצמם לא מה שאמרו חכמים, ודורשין בפני ההמון בדרשות (מסכת) ברכות ופרק חלק וזולתם כפשוטם מילה במילה.

והכת השנייה - גם הם רבים, והם אותם שראו דברי חכמים או שמעוהו והבינוהו כפשטו, וחשבו שאין כוונת חכמים בכך אלא משמעות פשטי הדברים, ולכן זלזלו בו וגינוהו וחשבו למוזר מה שאינו מוזר, וילעיגו על דברי חכמים לעתים קרובות, וחושבים שהם יותר נבונים מהם ויותר זכי רעיון, ושהם עליהם השלום פתיים חסרי דעת סכלים בכל המציאות, ואינם משיגים שום דבר כלל. ורוב מי שנפל במחשבה זו, אותם הטוענים שהם רופאים וההוזים במשפטי המזלות, לפי שהם לפי דמיונם פקחים - חכמים - פילוסופים וכמה רחוקים הם מן האנושות אצל הפילוסופים האמתיים. והם יותר סכלים מן הכת הראשונה ויותר פתיים, והם כת ארורה שהתפרצו כלפי אנשים רמי המעלה שכבר נודעה חכמתם אצל החכמים. ואילו הכשירו את עצמם במדעים עד

שידעו איך כותבים את הדברים בעניינים האלוהיים¹² וכיוצא בהם מן המדעים להמון ולחכמים, ויסגלו לעצמם את החלק המעשי של הפילוסופיא, כי אז היו מבינים אם החכמים חכמים או לאו, והיו מוכנים להם ענייני דבריהם.

והכת השלישית - והם חי' ה' מעטים מאוד, עד שאפשר לקרוא להם "כת" כמו שאפשר לומר על השמש "מין", והם האנשים שנתבררה אצלם גדולת החכמים וטוב תבונתם במה שנמצא בכלל דבריהם דברים המראים על עניינים אמיתיים מאוד, ואף על פי שהם מעטים ומפוזרים בכמה מקומות בחיבוריהם, הרי הם מראים על שלמותם והשגתם את האמת. וגם נתברר אצלם מניעת הנמנעות ומציאות מחויב המציאות, וידעו שהם עליהם השלום לא דיברו דברי הבאי, ונתברר אצלם שיש בדבריהם פשט וסוד, ושכל מה שאמרו מדברים שהם בלתי אפשריים אין דבריהם בכך אלא על דרך החידה והמשל. וכך הוא דרך החכמים הגדולים. ולפיכך פתח ספרו גדול החכמים (=שלמה המלך) ואמר (משלי א, 1): "לְהִבִּין מִשָּׁל וּמְלִיצָה דְבָרֵי חֲכָמִים וְחִידָתָם". וכבר ידוע אצל חכמי הלשון כי "חידה" - הם הדברים שעניינם בסודם ולא בפשטם, וכמו שאמר (שופטים יד, 18): "אֲחֻדָּה נָא לְכֶם חִידָה וְכוּ". לפי שדברי כל בעלי החכמה בדברים הנשגבים שהם התכלית אינם אלא בדרך חידה ומשל, ומדוע נתפלא על שחיברו את החכמה בדרך משל ודימו אותם בדברים שפלים המוניים? והנך רואה החכם מכל אדם עשה כן ברוח הקודש, כלומר שלמה, במשלי בשיר השירים ומקצת קהלת, ומדוע יהא מוזר בעינינו לפרש את דבריהם ולהוציאם מפשטן כדי שיהא תואם את המושכל ומתאים לאמת ולכתבי הקודש? והרי הם עצמם (=חז"ל) מבארים פסוקי הכתובים ומוציאים אותם מפשטם ועושים אותם משל - והוא האמת, כפי שמצאנו שאמרו (ברכות יח, 2) שזה שאמר הכתוב (ש"ב כג, 2): "הוא הִכָּה אֶת שְׁנֵי אֲרָאֵל מוֹאֲב - כולו משל, וכן מה שנאמר (שם): "וְהוּא יָרַד וְהִכָּה אֶת הָאָרֶץ בְּתוֹךְ הַבּוֹר" - משל, ואמרו (שם טו, 1): "מִי יִשְׁקֶנִי מַיִם" ושאר מה שאירע - כל זה משל. וכן ספר איוב כולו אמר אחד מהם (ב"ב טו, א) "משל היה" ולא ביאר לאיזה עניין נעשה המשל הזה. וכן מתי יחזקאל אמר אחד מהם (סנהדרין צב, 2) "משל היה" ורבים כאלה.

ואם אתה הקורא מאחת משתי הכתות הראשונות - אל תעיין בדברי בשום דבר מן העניין הזה, כי לא יתאים לך ממנו מאומה, ולא עוד אלא שיזיק לך ותשנאהו, כי איך יתאימו מיני המזון קלי הכמות ממוצעי האיכות לאדם שכבר הורגל למיני המזון

הערות - ילמד ענוים דרכו

12 כלומר, חובה לכתוב את העניינים האלוהיים במשלים. וכן ביאר בהקדמת המו"נ: "וכבר ידעת אמרם ז"ל: 'ולא במעשה בראשית בשניים'. ואלו ביאר שום אדם העניינים ההם כולם בספר - יהיה כאילו דרשם אלפים מבני אדם. ולזה הביאו העניינים ההם גם כן בספרי הנבואה במשלים ודברו בהם רז"ל בחידות ומשלים, להמשך אחר דרך ספרי הקודש, בעבור שהם עניינים (ש)ביניהם ובין החכמה האלהית קורבה גדולה, והם גם כן סודות מסודות החכמה האלוהית".

הרעים והכבדים? הלא רק יזיקוהו וישנאם. הנך רואה דבר אותם שהורגלו באכילת הבצלים והשומים והדגים על המן מה הוא "וְנִפְשָׁנוּ קָצָה בְּלֶחֶם הַקֶּלֶקֶל" (במדבר כא, ה). ואם אתה מאנשי הכת השלישית, שכל זמן שיזדמן לך דבר מדבריהם ממה שהשכל מרחיקו תתעכב אצלו, ותדע שהוא חידה ומשל, ותישאר בטרדת הלב ואימוץ המחשבה בהבנתו, דואג למצוא דרך האמת ורעיון הצדק כמו שאמר (קהלת יב, י): "לְמַצֵּא דְבָרֵי חֶפְזָךְ וְכָתוּב יֵשֶׁר דְּבָרֵי אֱמֶת" - התבונן בדברי, תשיג תועלת, אם ירצה ה' יתעלה.

שאלות מנחות:

- ✦ מדוע אנשי הכת השנייה טיפשים מאנשי הכת הראשונה, הרי הם כבר מבינים שהפשט של מאמרי חז"ל אינו אפשרי במציאות?
- ✦ האם כוונת הרמב"ם שכל מדרשי חז"ל הם משלים? מדוע הרמב"ם מביא (בתחילת הלי' עבודה זרה וכן במו"נ ג, כט, ועוד) את סיפורי חז"ל על אברהם באור כשדים, למשל, כפשוטם?
- ✦ אם חז"ל ביארו חלק מהפסוקים כמשל, האין זה מסוכן? אולי גם אברהם ושרה - משל, ויציאת מצרים משל? מהו הקריטריון?¹³

הערות - ילמד ענויים דרכו

13 עיין מו"נ ב, כה שהרמב"ם מונה שני תנאים שרק בהתקיים שניהם ניתן לפרש את הפסוקים כמשל: א. פשט הפסוק סותר דבר שהוכח שכלית-לוגית; ב. אין הפירוש המשלי סותר את יסודות האמונה או את ההלכה וקיום המצוות.

מסלול 1: יום ג לפרשת תרומה
מסלול 2: יום ה לפרשת משפטים